

**Andragógia szakos hallgatók vélekedései a
felnőttkori diszlexiából adódó sajátos tanulási
igényekről**

Tartalom

I. Bevezetés.....	3
I. A diszlexiáról általában.....	5
A specifikus tanulási zavarok és a diszlexia fogalma.....	5
A diszlexia tünetei	7
A diszlexia kezelése	9
II. A felnőttkori diszlexia	11
A diszlexia felnőttkori maradványtünetei	11
A diszlexiás felnőttek tanulási problémái.....	14
A diszlexiás felnőttek helyzete a munkaerő-piacon	18
A diszlexia kezelése felnőttkorban.....	20
III. Andragógia szakos hallgatók vélekedései a felnőttkori diszlexiáról	22
A kutatás célja	22
A kutatás célcsoportja	22
A kutatás módszere	22
A kutatás eredményei	23
A kérdőív eredményeinek összefoglalása	33
V. Befejezés	34
VI. Bibliográfia.....	35
VII. Melléklet.....	37

I. Bevezetés

A diszlexia olyan tanulási zavar, melynek számos megjelenési formája ismert, egyénenként eltérő mértékben, különböző tünetek jelentkezhetnek. A gyermekkorban felismert eseteknél megfelelő kezeléssel nagymértékű fejlődés érhető el, de sokan vannak, akik csak felnőttkorukban szembesülnek a problémáik okával. A diszlexia sok olyan korlátot állít a felnőtt egyén elé, amely az élet minden területén gondot okoz, és a problémák legtöbbje összefüggésbe hozható a diszlexia által okozott gyermekkori kudarcokkal. A dolgozatomban a felnőtt diszlexiások helyzetét vizsgálom abból a szempontból, hogy számukra milyen nehézségeket okoz a diszlexia az oktatási folyamatban, a munkaerőpiac területén és a mindennapi életben.

A diszlexia számomra azért vált érdekes kutatási területté, mert azt a kettősséget hordozza magában, hogy a felmerülő problémák ellenére a diszlexiás egyének nagyon kreatív és tehetséges emberek. A felnőtt diszlexiások között sokan nem folytatják tanulmányaikat a tanulási nehézségek miatt, és ennek következtében kikerülve a munkaerő-piacra olyan munkakörökben dolgoznak, amelyekben nem tudják a képességeikhez mértén a lehető legtöbbet kihozni magukból. Andragógusként abban látom a felnőtt diszlexiások helyzetének javulását, ha felnőttkorban szakszerű segítséget kapnak tanulásukhoz. Ezen problémákat szem előtt tartva készítettem el a dolgozatomat.

A dolgozatom első részében a téma szakirodalma alapján vizsgálom a diszlexia fogalmát, a gyermekkori és felnőttkori megjelenési formáit, a lehetséges kezelések módját, és azon intézményeket, alapítványokat, amelyek a felnőtt diszlexiásoknak is segítséget nyújthatnak. A dolgozatom második részében a kvantitatív kutatásom során kapott eredményeket elemzem. A kutatásom célcsoportja andragógia szakos hallgatók voltak, mert a későbbiekben ők lesznek azok, akik olyan területen fognak dolgozni, ahol a felnőtt diszlexiásoknak segítséget adhatnak. A kutatásomban az andragógia szakos hallgatók diszlexiával kapcsolatos ismereteit, tudását vizsgálom, illetve a felnőttkori diszlexia problémakörével kapcsolatos hozzáállásukat.

A szakdolgozatom célja tehát, hogy a felnőtt diszlexiások helyzetére felhívjam a figyelmet, mivel a diszlexiát sokan még mindig gyermekkori betegségként azonosítják, és úgy vélekednek róla, hogy ha az egyén 12-14 éves koráig nem kap megfelelő kezelést, a

későbbiekben már nem lehet rajta segíteni. A dolgozatomban ennek megcáfolására törekszem, mivel a felnőttképzés és a szakemberek által javasolt módszerek és tanácsok ténylegesen javíthatják a diszlexiás életvitelét, és megkönnyíthetik a munkaerő-piaci elhelyezkedését. Ezen felül célom az, hogy felmérjem az andragógia szakos hallgatók vélekedéseit a felnőttkori diszlexiáról.

I. A diszlexiáról általában

A specifikus tanulási zavarok és a diszlexia fogalma

A specifikus tanulási zavarok olyan tünetegyüttest jelentenek, amelynek meghatározása, eredete, és még tünetei is vitatottak. A szakirodalomban többféle terminust használnak, de gyakran még ugyanazon elnevezés is többféle jelentést hordoz magában.¹ Abban viszont mindannyian egyet értenek, hogy specifikus tanulási zavarok azoknál a gyerekeknél jelentkeznek, akik a tanulás egy vagy több területén is jelentős elmaradást mutatnak, annak ellenére, hogy intelligensek, sőt sokszor nagyobb IQ-val rendelkeznek társaiknál. Ezt a tényezőt fontos megemlíteni, mert sokan összefüggésbe hozzák a tanulási zavarokat az értelmi fogyatékossgal, pedig a két problémát egyértelműen meg lehet különböztetni. A specifikus tanulási zavarral küzdő gyermekek az intelligenciaszint alapján elvárható tanulási teljesítmény helyett alacsonyabb szintű, kiegyenlített elmaradásokat mutatnak, míg az értelmi fogyatékosoknál általános és egyenletes elmaradás észlelhető.² A tanulási zavarok többféle területen jelentkezhetnek, és ennek megfelelően több szakkifejezést is használnak. Általánosságban az olvasási zavarokat nevezik diszlexiának, az írási zavarokat diszgráfiának, a helyesírási nehézségeket diszortográfiának és a számolási nehézségeket diszkalkuliának.³

A diszlexia kifejezést 1887 óta használják, mára általános fogalomként vált, a szó jelentése: hibás, zavart, rosszul működő olvasás, de többnyire olvasási, írási, helyesírási zavart értünk alatta. „A pedagógia nemzetközileg szokásos definíciója szerint a diszlexia nem más, mint az olvasás/helyesírás és az intellektuális képességek szignifikáns eltérése. A pszichológiai megközelítés szerint a diszlexia gyűjtőfogalom, az egyes megismerési funkciók olyan zavarai, amelyek változatos összetételben vezethetnek ugyanahhoz a problémához, azaz súlyos olvasási zavarokhoz.”⁴ Kialakulását tekintve két fajtája lehet a diszlexiának: fejlődési és szerzett diszlexia. A fejlődési diszlexia azt jelenti, hogy a gyermek kisebb, meghatározhatatlan idegrendszeri abnormalitással születik. Örökletes sajátosság, de kialakulására jelentős hatással vannak a család viselkedési és nevelési szokásai, amelyek a generációkon keresztül átadódhatnak. A szerzett diszlexiát ismert agyi sérülés okozza, a

¹ Gyarmathy Éva, Diszlexia, A specifikus tanítási zavar, 2007

² Gyarmathy Éva, Diszlexia, A specifikus tanítási zavar, 2007

³ Mark Selikovitz, Diszlexia és egyéb tanulási nehézségek, 1997

⁴ Csépe Valéria, Kognitív fejlődés-neuropszichológia, 2005, 226. o.

születés előtt, alatt vagy után történt trauma eredményeképpen alakulhat ki, például koraszülöttség, oxigénhiányos állapotok, fertőzések hatására.⁵

Fontos megkülönböztetni a valódi diszlexiát az áldiszlexiától, és azoktól a gyerekektől, akiket gyenge olvasóknak lehet tekinteni, mert tüneteik hasonlóak, de gyakoriságuk és mértékük eltérő lehet. A valódi diszlexiások tízszer-harmincszor többet hibáznak az olvasás során, és kétszer-ötször több idő kell nekik, mint a gyenge olvasóknak. Teljesítményük csak hosszabb idő alatt, szakszerű segítséggel javítható. Az áldiszlexiások nehézségeinek hátterében a kedvezőtlen szociokulturális háttér, a környezet alacsony nyelvi kultúrája vagy a nem megfelelő taníttatás áll. A gyenge olvasókra az jellemző, hogy a tanulási képességeik általában gyengék, míg a valódi diszlexiások bizonyos tantárgyakban, főként a természettudományok területén kiemelkedő eredményeket érhetnek el.⁶

A valódi diszlexiások között a diszlexia mértéke és fajtája egyénenként eltérő lehet, de a tünetek hasonlósága alapján három csoportot lehet megkülönböztetni. A felszíni diszlexia legfőbb jellemzője, hogy az olvasás nem automatizálódik, az írott betűknek viszonylag kis változékonyságát tolerálja, ezért komoly problémát jelent a kéziratos szöveg olvasása. A fonológiai diszlexia jellemzően az ismeretlen és értelmetlen szavak olvasásakor nyilvánul meg. A fonológiai olvasási út a szavak elemekre történő bontását jelenti. A felszíni diszlexiánál a feldolgozórendszer túl kicsi elemekből dolgozik, míg a fonológiai diszlexiánál az olvasás túl nagy elemek feldolgozására épül. A harmadik csoport a mély diszlexia, amely az olvasás során fellépő szemantikai hibák sokaságát jelenti, a leírt és a kimondott szavak sem fonológiai, sem szemantikai kapcsolatban nem állnak egymással.⁷

⁵ Gyarmathy Éva, Diszlexiás tanulókról felsőfokon, 2010

⁶ Tóth Beatrix, Diszlexiások, diszgráfiások az iskolában, 2003

⁷ Csépe Valéria, Kognitív fejlődés-neuropszichológia, 2005

A diszlexia tünetei

A diszlexia az emberi népesség minimum 10 %-át, tehát Magyarországon kb. 1 millió embert érint, ezért az egyik leggyakoribb tanulási zavarnak lehet tekinteni.⁸ A diszlexiás gyerekeknél többféle területen jelentkezhetnek problémák. Általánosan jellemző rájuk a gyenge írás, olvasás. Gyakran tévesztik össze a betűket, melynek oka lehet formai vagy kiejtésbeli hasonlóság. Jellemzőek a betűkihagyások vagy betoldások, illetve a rossz kombináció is, amikor az első néhány karakter és a globális szókép alapján megpróbálják kitalálni a leírt szót. Lényegesen lassabban olvasnak társaiknál, mivel általában más tevékenységet is lassabban végeznek a pszichomorium lelassulása miatt. Mindemellett fennáll az a veszély is, hogy nem értik jól a szöveget, elolvasás után nem tudják felidézni az olvasottakat, vagy nem tudnak válaszolni a szövegre vonatkozó kérdésekre. Társult jelenség a csúnya és hibás írás.

Az olvasáshoz és íráshoz kapcsolódóan gyakran a beszéd területén is jelentkezhetnek különböző problémák. Gyakoriak a beszédhibák, nem ejtik tisztán a hangokat, szókincsük gyenge, mivel az új szavakat is nehezen tanulják meg. Mondatalkotásuk pedig egyszerű, nem használnak bonyolult, többszörösen összetett mondatokat. Ezen problémák következtében a megfelelő családi, iskolai, szellemi háttér ellenére a diák nem ér el megfelelő eredményeket, ezért gyakran lustának, problémásnak tartják. A diszlexiások 90%-ánál előfordul valamilyen magatartási zavar, aminek az oka, hogy sokkal nagyobb erőfeszítésbe kerül számukra az olvasás, írás, szövegalkotás, mint társaiknak, ezért hamarabb elfáradnak, és koncentrációs nehézségekkel is küzdenek. A már említett folyamatosan átélt kudarcélmények még jobban elmélyítik a fennálló problémákat, így gyakran válnak agresszívvá, vagy visszahúzódóvá, és általában valamilyen kompenzáló magatartást mutatnak. Mindezen tünetek mellé járulhatnak egyéb, a mindennapi életben gondot okozó problémák is. Előfordulhat, hogy rossz a téri és az idői tájékozódás, megkésett a testséma kialakulása, a ritmusérzés fejletlensége, és a finommozgások is ügyetlenek lehetnek.⁹

A diszlexiás tünetek ellenére sokan kiemelkedő teljesítményt nyújtanak bizonyos területeken, és jellemző rájuk, hogy el akarják kerülni a kudarcot, ők is vágynak a sikerre, és ennek érdekében mindent megtesznek. A pedagógusok és szakemberek feladata az, hogy minél

⁸ Dr. Kecskés Ádám- Gál Judit- Dr. Csobay Ildikó, A diszlexiások megsegítésének komplex módszere, 2010

⁹ Thierry Henriette, A diszlexia, 2006

többet tudjanak a diszlexiáról, ami által minél eredményesebben tudják segíteni a diszlexiásokat.¹⁰ Ha a gyermekkorban kialakuló tünetek kezeletlenül maradnak, komoly problémákat okozhatnak felnőttkorban is. A minél korábbi felismerés és kezelés hozzájárulhat ahhoz, a diszlexiás gyerekek eredményesen befejezhessék tanulmányaikat, és a képességeikhez mértén elhelyezkedhessenek a munkaerő-piacon.

¹⁰ Kolcsár Irén, Lépések..., 1995

A diszlexia kezelése

A diszlexia kezelése kiemelten fontos, mert minél előbb kezdik el, annál nagyobb fejlődés várható. Ha gyermekkorban megfelelő kezelést kap az egyén, akkor felnőttkorára alig marad olyan tünet, amely problémát okozhat a mindennapi életben, ha viszont nem ismerik fel időben a diszlexiát, akkor a későbbiek során sokkal keményebb és hosszabb ideig tartó munkával lehet eredményeket elérni. A diszlexia kezelésére ezért számos módszert dolgoztak ki, ezek közül ismertetnék néhányat röviden. Mivel a tanulási zavarok jellegzetes kognitív tünetegyüttesben nyilvánulnak meg, melynek hátterében a kölcsönösen egymásra ható részképességek diszfunkciója áll, ezért a kezelések e részképességek fejlesztésére irányulnak.

- *Doman-Delacato-féle Alapozó Terápia:* Carl Delacato és Temple Fay által kidolgozott mozgásterápiára épül. Elvük, hogy ha a gyermek nem megy végig a szokásos humánspecifikus mozgásfejlődési soron, ez oka lehet a fejlődésbeli késéseknek.
- *INPP:* Peter Blythe, brit pszichopedagógus által kidolgozott terápia, mely egyedi fejlesztő gyakorlat sorozatokból áll. A gyakorlat során végzett mozgások normálisan a gyermek 1. évére jellemzőek, a földön végzik, és a lényege, hogy a kezdeti egyensúlyi tapasztalatokig mennek vissza.
- *Ayres terápia:* Célja, hogy a változatos érzékszervi és egyensúlyi ingerek által az egyensúlyi rendszer fejlődjön, a szemmozgások megfelelővé váljanak. A terápia során használt eszközök között a gyerek szabadon választhat: hinta, függőháló, óriáslabda, gerenda, henger, gyűrű, gólyaláb, zsámoly.
- *HRG (Hidroterápiás rehabilitációs gimnasztika) és TSMT (Tervezett szenzomotoros tréningek):* Eszközigényes mozgásfejlesztési lehetőségek, melyek az edzéselmélet alapszabályainak megfelelően épülnek fel.
- *Porkolábné-féle fejlesztő program óvodás és kisiskolás korban:* Alapos vizsgálat előzi meg a program elkezdését, majd a programot egyénre szabottan dolgozzák ki. A program üteme a fejlődéshez és az életkori sajátosságokhoz alkalmazkodik. A tanulási képességeket meghatározó pszichikus funkciók fejlesztésére irányul.
- *Gósy-féle beszédmegértést fejlesztő program:* A beszédmegértés teljes folyamatát és azokat a részfolyamatokat vizsgálja, amelyek az anyanyelv hangzó és írott formájának elsajátításához szükségesek. Játékos programok heti időtervre lebontva.

- *Torda-féle figyelemfejlesztés:* Hátránykompenzáló, felzárkóztató, képességfejlesztő program, mely a figyelmi problémákkal küzdő alsó tagozatos gyerekekre irányul. Húsz önálló feladatot dolgoztak ki három-négy változatban.
- *A diszlexiaprevenció és a rá épülő olvasástanítási módszer:* Meixner Ildikó dolgozta ki a részképességbeli elmaradást mutató gyermekek számára ezt a speciális olvasástanítási eljárást. Alkalmazkodik az egyéni haladási tempóhoz, és a többi módszertől eltérően betűsorrendet tanít.¹¹

A diszlexiás gyerekek kezelésére számos módszer létezik, a legfontosabb szempont azonban az, hogy figyelembe kell venni a gyermek egész életét, és a kezelést egyéniesíteni kell. Módszertani és tanuláspszichológiai szempontból differenciálni kell, valamint sok gyakorlási lehetőséggel elmélyíteni azt.¹² Ha a diszlexiások gyermekként megkapják a megfelelő segítséget az iskolában, megértik és elfogadják nehézségeiket, a későbbiekben sikeres felnőttekké válhatnak.

¹¹ Gyarmathy Éva, *Diszlexia, A specifikus tanítási zavar*, 2007

¹² Vassné Kovács Emőke (szerk.), *Szemelvények a dyslexia köréből*, 1991

II. A felnőttkori diszlexia

A diszlexia felnőttkori maradványtünetei

A diszlexia gyermekkorban jelentkező tünetei sokszor felnőttkorban is előfordulnak, és tovább nehezítik a tanulmányok folytatását, majd a munkaerő-piacon való elhelyezkedést. A diszlexiát nem lehet kinőni, de a fennmaradó tüneteket lehet enyhíteni. Minél előbb kezdik el a diszlexia kezelését, annál nagyobb az esély arra, hogy felnőttkorban kevesebb problémát fog okozni. Akik gyermekkorban nem kapnak kezelést, felnőttkorukban is fordulhatnak szakemberhez, de sokkal keményebb és kitartóbb munka árán érhetnek el látványos javulást.

A felnőttkorban megjelenő maradványtünetek alapján a szakember megállapíthatja a diszlexiát különböző tesztek és kérdőívek segítségével, melyek a diszlexia azonosítására szolgálnak. Az egyik ilyen teszt a Kognitív Profil Teszt, melynek felnőtt és gyerek változata is van. Lehetővé teszi a részképességek azonosítását, megállapíthatóak a gyengeségek és erősségek, a megfelelő terápia és tanulási módszerek. Ugyanerre az elvre épül az Include nevű projekt, amely a Leonardo Da Vinci program keretében működik, és a diszlexia azonosítására szolgál.¹³ A hivatalos diszlexia diagnózist a Beszédvizsgáló Országos Szakértői és Rehabilitációs Bizottság, a Tanulási Képességet Vizsgáló Szakértői és Rehabilitációs Bizottság vagy az igazságügyi logopédiai szakértő által kiadott szakvélemény támasztja alá, amely jelenleg harmincezer forintba kerül.¹⁴

Nincs olyan diszlexiás, akinek a tünetei csak felnőttkorban jelentkeznének először, viszont van olyan, akinek nem ismerték fel korábban a tüneteit, ezért nem diagnosztizálták a diszlexiát. „A diszlexiát előre jelző tünetek már ott vannak a beszédindulás pillanatában, a csecsemő és kisgyerek fejlődési eltéréseiben, az óvodáskorban, az olvasástanulás mikéntjében, végigkísérik és okozzák az alsó és felső tagozat tanulási problémáit.”¹⁵ A szakember ezért részletesen kikérdezi az egyént, hogy feltárhassa a korábbi problémákat. Sok esetben az ilyen beszélgetések alkalmával döbbenek rá a felnőtt diszlexiások, hogy mi állt a gyermekkori problémáik hátterében.

¹³ Gyarmathy Éva, Diszlexia, A specifikus tanítási zavar, 2007

¹⁴ Sarkadi Ágnes, A felsőoktatásban tanuló diszlexiás hallgatók jogai az idegennyelv-tanulás területén, 2008

¹⁵ Székely Balázné, A diszlexia, diszgráfia, diszkalkulia maradványtünetei középiskolás és felnőttkorban, 2006, 20.o.

A felnőttkorban megjelenő tünetek több területen jelentkezhetnek. A tanulási problémákkal kapcsolatos tünetek erre az életkorra már többnyire javuló tendenciát mutatnak, de ennek ellenére is előfordulhatnak apróbb hibák az olvasásban és írásban. A jó olvasási technika ellenére is jellemzőek a betűtévesztések, a betűk olvasásának sorrendjében bekövetkező hibák. Gyakori a szövegolvasáskor tapasztalható monotónia, tagolatlanság, lassúság vagy éppenséggel a kompenzációs hadarás. Az írásban megjelenő problémák közül a legjellemzőbbek a helyesírási hibák, nehezen jegyeznek meg nyelvtani szabályokat. Alig, vagy egyáltalán nem tudnak kitölteni nyomtatványokat, és az írásuk is rendezetlen.¹⁶ A tanulási képességekhez kapcsolódó tünetek mellett problémák adódhatnak az érzékelés és mozgás területén is. Jellemző rájuk a darabos és nehézkes mozgás, a kézügyesség hiánya, ami például a főzésben, a háztartási munkák elvégzésében okozhat problémákat. Nehezen tudják megkülönböztetni a jobb és a bal oldalt, nehezen ismerik ki magukat idegen térben, nem tudnak tájékozódni. Gyakran jellemző a diszlexiás felnőttekre, hogy nem tudnak beszélgetésekre, előadásokra, magyarázatokra figyelni. Nagyon rövid ideig tudják fenntartani figyelmüket, és nem mindig értik meg rögtön, amit hallanak. Általában az egyszerűen megfogalmazott, rövid, határozott válaszokra és mondatokra tudnak jól koncentrálni.¹⁷

A diszlexia által elszenvedett problémák komoly gondokat okozhatnak az érzelmi élet területén is. A diszlexiával küzdő gyermek bizonyos területeken igen jól szerepel, bizonyos területek pedig számukra érthetetlenek, melyeket a szülők, tanárok lustasággal, gyengeelméjűséggel, jellemhibával magyaráznak. Ez az állapot önmagában is ellentmondásokat takar, így felnőttkorra sok, számukra ismeretlen eredetű feszültséget hordoznak magukkal. Ennek következtében bizonytalanságot, és zavarodottságot érezhetnek, ami az alkalmatlanság érzetéhez vezet. Ráadásul nem csak a tanulás, hanem az élet többi részére is kiterjed. Sok diszlexiás évtizedeken keresztül úgy él, hogy nincs tisztában a problémák okával. A sok kudarc és frusztráció következménye, hogy nem hisz önmagában és másokban sem, állandó szorongás, félelem alakulhat ki benne. A pszichés problémákkal küzdő diszlexiásokra négyféle viselkedés jellemző. Ha állandóan, elkerülhetetlenül negatív ingerek érnek valakit, akkor kialakul nála a tanult tehetetlenség, passzívvá válik a viselkedése. Vannak, akik úgy igyekeznek fölébe kerekedni a tehetetlenség érzésének, hogy másokat lenéznek, kritizálnak. Ez az agresszív megküzdés, ami nem feltétlenül jelent fizikai agressziót.

¹⁶ Székely Balázné, A diszlexia, diszgráfia, diszkalkulia maradványtünetei középiskolás és felnőttkorban, 2007

¹⁷ Székely Balázné, A diszlexia, diszgráfia, diszkalkulia maradványtünetei középiskolás és felnőttkorban, 2007

A harmadik viselkedési forma, amikor manipulációval próbálják kompenzálni a szorongásaikat, sértődékenyek, gyanakvók lesznek. Mindig attól tartanak, hogy másoknak hátsó gondolataik vannak. Ugyanakkor van, aki el tudja fogadni önmagát, meg tudja oldani a sajátos helyzeteket, ismeri az erősségeit és a gyengeségeit. Ezt nevezik asszertív viselkedésnek. A diszlexiásoknál általában mind a négyfajta viselkedés feltűnik a különböző szituációkban, de vannak domináns viselkedési jellemzők.¹⁸

¹⁸ Gyarmathy Éva, Diszlexia, A specifikus tanítási zavar, 2007

A diszlexiás felnőttek tanulási problémái

„Sokan úgy gondolják, hogy a tanulás azt jelenti, hogy a tanulnivalót sokszor át kell olvasni, és megjegyezni. Így is lehet tanulni, de ez a tanulás legkevésbé hatékony módja. A diszlexiások számára pedig egyenesen járhatatlan út.”¹⁹ Felnőttkorban a tanulás újrakezdése még a nem diszlexiás felnőtteknek is nehézséget okoz, mert a tanulmányok befejezésével a tanulási képességek csökkennek. Egy diszlexiás felnőttnek ez többszörösen is problémát jelent, hiszen a megtanulandó anyagok terjedelme nagyobb, a tanulásra kapott idő pedig rövidebb. Ráadásul munka és család mellett a tanulásra szánt időt még jobban be kell osztani, ami nem könnyű feladat egy diszlexiás számára. A felnőttkori tanulás legnagyobb része önálló tanulásként megy végbe, amelynek megszervezéséhez komoly szervezőkészségre van szükség. A diszlexiások számára ez jelentheti a legnagyobb gondot. Komoly nehézségeik vannak akkor is, ha egy időben több dolgot kell végezniük. Nehezen tudják végrehajtani a szóban kapott utasításokat, és a tábláról lemásolni a szöveget. Nehezen tudnak jegyzetelni, könnyen összekeverik, félreolvassák az azonos, hasonló jelentésű szavakat, szimbólumokat, számokat, jeleket. Sokan nehezen használják a szótárakat, enciklopédiákat. Mindezen problémák leküzdésére a legtöbb felnőttnek már vannak kialakult stratégiái, módszerei, melynek egy része tényleg hasznos lehet, másrészük viszont helytelen, és helyettük újat kellene megtanulniuk.²⁰

A felsőoktatásban és a felnőttoktatásban is azzal a problémával találkozhatnak a diszlexiások, hogy rengeteg könyvet kell elolvasniuk ahhoz, hogy sikeresen teljesítsék a követelményeket. Ha a diszlexiás gyereket nem saját tanulási stílusának, sajátos információfeldolgozásának megfelelően tanították meg olvasni, akkor felnőttkorra lassú olvasás, sok hibázás és szövegértési nehézség nehezíti a tanulási folyamatot. Fontos, hogy az olvasásnak legalább háromféle típusát megismerje és elsajátítsa a diszlexiás egyén. Az átfutó olvasáskor főként a vizuálisan kiemelkedő elemekre kell figyelni, a pásztázó olvasás célja, hogy a szövegben információkat keressünk, és a szóról szóra történő olvasás a szöveg hagyományos módon történő végigolvasása. A diszlexiásoknak ezek együttes alkalmazása könnyebbé teheti a szövegértést és azáltal a tananyag feldolgozását is.²¹

¹⁹ Gyarmathy Éva, Diszlexia, A specifikus tanítási zavar, 2007, 203. o.

²⁰ Dr. Pusztai Éva, A diszlexiás felnőttek tanulási problémái, 2002-2006

²¹ Gyarmathy Éva, Diszlexiás tanulókról felsőfokon, 2010

A diszlexiások általában jobban tudnak koncentrálni, ha tanulás közben ehetnek, rágsálhatnak valamit, mert ez csökkenti a feszültséget, illetve figyelemzavar esetén olyan aktivitás, mely leköti az amúgy szóródó figyelmet. A legtöbb diszlexiás este jobban tud tanulni, mint reggel, és a rövidebb, intenzív tanulási szakaszok a hatékonyabbak, mert nehezen tudnak sokáig egy dologra koncentrálni. Segít nekik, ha egy társukkal, egy családtaggal vagy csoportban készülhetnek fel az órákra, ha saját elhelyezkedésben, földön fekvé, ágyban, fotelben tanulhatnak, és a kevésbé erős fényt szeretik, mert az olvasást nehezíti a kontrasztérzékenységük.

A tanulás akkor a leghatékonyabb, ha több érzékelési csatornán keresztül jön az információ. Az érzékelési csatornák előnyben részesítése alapján háromféle típusú embert különböztetünk meg: vizuális, auditív és kinezetikus. A diszlexiásokra általában a vizualitás a jellemző. Szeretik az ábrákat, grafikonokat, képeket, kiemeléseket, de az is hasznos, ha valamilyen mozgással párosul a tanulnivaló. Az egyik hatékony módszer a pókára, amely a tanulnivaló vizuális megjelenítése. Lényege, hogy az egy témakörhöz kapcsolódó ismereteket térben elosztva kell összegyűjteni. Fontos, hogy a papír fektetve legyen, nagy nyomtatott betűket, színeket, képeket és rajzokat használjanak. A diszlexiások számára már ez is megkönnyítheti a tanulást, mivel a hagyományos oktatási módszerek számukra nem kedvezőek. Összességében elmondható, hogy a diszlexiások számára három fontos szabályt kell betartani a tanulással kapcsolatban:

1. A „kevesebb több”, vagyis lassan és türelemmel kell haladni a tananyag elsajátításában.
2. Átlátható szerkezetet kell kialakítani, ugyanis akkor lesz hatékony a tanulásuk, ha a részletek beleépülnek az egészbe.
3. A kép és szöveg együttes alkalmazása nagy segítség lehet a tananyag feldolgozásában és megértésében.

A szabályok betartásával sokat könnyíthet egy diszlexiás felnőtt a tanulásán, mert a megfelelő módszerek alkalmazásával ugyanolyan jól tud tanulni, mint aki nem diszlexiás, sőt bizonyos előnyöket is élvezhet. A diszlexiások aránya kétszer nagyobb a magas intelligenciával rendelkezők között, mint az átlagos népességben, így akár olyan eredményeket is felmutathatnak, amelyek háttérben komoly tanulási és gondolkodási folyamatok állnak. Mivel a diszlexia azt jelenti, hogy az egyén sajátos gondolkodásmóddal rendelkezik, ezért sok tekintetben másképp tud hatékony lenni, mint a többség. A felsőoktatásban és a

felntőttoktatásban gyakran akkor szembesölnek a legnagyobb problémákkal, amikor a vizsgázásra kerül sor. Ilyenkor nagy mennyiségő tananyagokat kell megtanulni viszonylag rövid idő alatt, és ha több vizsgája is van egy időszakban a tanulónak, akkor komoly szervezési készséget igényel a vizsgák előtti idő beosztása. Csak akkor lehet sikeres egy diszlexiás ilyen helyzetben, ha folyamatosan tervezi a tanulását, képes az idővel jól gazdálkodni, és megfelelő tanulási módszereket használ. Ezek megvalósítása nehéz feladat a számukra, ezért ha egyedül nem tudnak vele megbirkózni, szakemberhez kell fordulni, aki kívülről tudja segíteni és irányítani a tanulást. Ilyen feltételek mellett sikeresen és jó eredménnyel elvégezhető egy vizsgaidőszak, vagy egy felntőtképzést lezáró vizsga. Mindemellett manapság nagy segítséget nyújtanak a technikai eszközök a tananyag rögzítésében, feldolgozásában. Hatékony megoldás a diktafon, a számítógép, a mobiltelefon és a számológép. A technikai eszközök alkalmazására írt programokkal pedig kiküszöbölhetőek a helyesírási hibák, gyorsan lefordíthatók az idegen nyelvő szavak, és gyorsan szerkeszthetőek hosszabb szövegek is. Ilyen programok a helyesírás-ellenőrző, szövegszerkesztő programok, a szótárak és idegen nyelvő oktatóprogramok.²²

Speciális terület a diszlexiások nyelvtanulása, ugyanis manapság a nyelvvizsga megléte elengedhetetlen feltétele a tanulmányok folytatásának és a munkaerő-piacon való elhelyezkedésnek. A diszlexiások számára az idegen nyelv tanulása kiemelten problémás, mivel a saját anyanyelvükön is nehezen jegyeznek meg bonyolult szavakat és nyelvtani szabályokat. Számos országban felismerték már ennek jelentőségét, és a különböző országok törvényhozása általában elismeri a diszlexiások nyelvtanulási nehézségeit, és kedvezményekhez, felmentésekhez juttatja őket. Magyarországon a törvények és rendeletek úgy szabályozzák a diszlexiás hallgatók jogait, hogy őket a fogyatékkal élők csoportjába sorolják. A legtöbb kedvezmény az államilag elismert nyelvvizsga írásbeli vagy szóbeli részének felmentésére vonatkozik, illetve arra, hogy több időt kapjanak a felkészülésre. Mindezen kedvezmények kizárólag akkor járnak, ha megszerezték a hivatalos diszlexia igazolást, amelyet az országban a fentebb leírtak szerint három módon lehet, és jelenleg harmincezer forintba kerül. A nevelési tanácsadóknak diagnosztizált diszlexiásoknak nem járnak a kedvezmények.²³ A felsőoktatásba való bejutás, majd a diploma megszerzéséhez elengedhetetlen a nyelvvizsga megléte, és ennek elérését szolgálják a diszlexiásoknak nyújtott

²² Gyarmathy Éva, Diszlexia, A specifikus tanítási zavar, 2007

²³ Sarkadi Ágnes, A felsőoktatásban tanuló diszlexiás hallgatók jogai az idegennyelv-tanulás terén, 2008

kedvezmények, ugyanakkor a munkaerő-piacra való kikerüléskor a tényleges nyelvtudás számít, amelynek következtében a diszlexiások megint hátrányba kerülhetnek.

A diszlexiás felnőttek helyzete a munkaerő-piacon

A diszlexia a gyermekek 15-25%-át érinti, akik társaikhoz hasonlóan előbb vagy utóbb kikerülnek a munkaerő-piacra. Ha nem kapnak gyermekként megfelelő segítséget, akkor felnőttkorukra hátrányba kerülnek. Az iskolában az olvasástanítás módszertanának változásával nőtt meg a tanulási zavarokkal küzdő gyermekek aránya. Ezt fokozza az írásbeliségre épülő kultúránk, ami azt eredményezi, hogy a diszlexiások nagy hátránnyal indulnak a munkaerő-piacon. A negatív visszacsatolások és a sorozatos kudarcok még inkább negatív, deviáns irányba lökik őket, így nehezen lesz belőlük olyan munkavállaló, aki a képességeit maximálisan ki tudja használni. Ha felnőttként egész napos odafigyelést igénylő munkakörbe kerülnek, szinte bizonyos, hogy problémákkal és kudarcokkal kell szembenézniük. A diszlexiások ismeretfeldolgozása a többségtől eltérő, több környezeti információ együttes feldolgozásával történik, ennek pedig az a következménye, hogy hamar kimerülnek, erőteljesebb koncentrációt igényel számukra a munkavégzés.

„A felnőtt diszlexiás kettős életet él. Szakmai diszkriminációtól és a hozzátartozók értetlenségétől tartva mindenféle stratégiához kénytelen folyamodni, hogy titokban tartsa az írott szöveggel kapcsolatos gondjait.”²⁴ A diszlexiások felnőttként már képesek arra, hogy felismerjék a számukra kedvezőtlen helyzeteket, és tudatosan úgy alakítják a mindennapjaikat, hogy elkerüljék ezeket a szituációkat. A mostani felnőttek esetében sem a kiskorban történő szűrés, sem a tanítók, tanárok a probléma felismeréséhez szükséges tudása nem állt rendelkezésre, ezért úgy kellett alakítaniuk az életüket, hogy a gyengébb képességeiket megpróbálják elrejteni az munkatársak, barátok elől.

A problémák ellenére egy diszlexiás munkavállaló sok pozitív tulajdonsággal is rendelkezhet, amelyeket a megfelelő munkakörben hatékonyan tud alkalmazni. Ezt bizonyítja, hogy híres, kiemelkedő tudással rendelkező személyiségekről is kiderült, vagy legalábbis feltételezhető a korabeli leírások alapján, hogy diszlexiások voltak valamilyen szinten. Az tanulási zavarokkal küzdő hírességek között megemlíthető Faraday, Einstein, Edison, Picasso, Churchill és Rockefeller. Természetesen nem lehet azt állítani, hogy minden diszlexiásból zseni lesz, de sokan vannak köztük, akiknek jó a problémamegoldó-képességük, alaposan elemeznek, gyorsan döntenek, és nagyon jó a vizuális képességük. Jellemző rájuk a kreatív gondolkodás

²⁴ Béatrice Sauvageot- Jean Métellus, Hurrá, diszlexia!, 2006, 8. o.

és az újszerű látásmód, így sokan a kiemelkedő képességüket felhasználva sikereket érhetnek el bizonyos területeken, például a reklám, marketing és kommunikáció területén.

A munkaadók részéről fontos, hogy foglalkozzanak a diszlexiával, tisztában legyenek a pozitív és a negatív oldalával is. Gyakran megesik, hogy a kiválasztás során a diszlexiás munkavállaló el sem jut odáig, hogy bizonyítani tudja rátermettségét a feladatokra, mert az írásbeli tesztsorokon nem tudnak jól teljesíteni. Ha az állásinterjú során fény derül a diszlexiára, akkor a munkaadók többsége még mindig úgy gondolja, hogy ez egy betegség, fogyatékosság. Ennek a helyzetnek a javítása érdekében alakult meg egy orvos-pedagógus szakértőkből álló team, mely a diszlexia prevenciójával és reedukációjával foglalkozik, és létrehozták HR divíziójukat. A kiválasztás során speciális interjú keretében meg tudják állapítani a diszlexiát, annak mértékét, anélkül, hogy a felmérés valódi célja kiderülne. A már foglalkoztatott munkavállalókat pedig egy tréning során rávilágítják a problémák okaira, és javaslatot tesznek arra, hogy miként lehetne a munkakörüket, feladataikat előnyösebb módon változtatni. Ennek eredményeképpen a diszlexiások olyan munkakörökbe kerülhetnek, amelyek során a feladatok elvégzése nem okoz számukra nehézséget, és a vállalat munkáját is hatékonyan tudják segíteni.²⁵

²⁵ Gál Judit, Kiválasztás: előny is lehet a diszlexia, 2010

A diszlexia kezelése felnőttkorban

„A diszlexia nemcsak a gyermek, a család és az iskola életében okoz problémákat, hanem következményei egész életre szólóan elkísérik az érintetteket. Károsan befolyásolhatják például a felnőtté válás, a pályaválasztás, a társadalmi beilleszkedés folyamatát vagy a társadalmi hierarchiában elfoglalt pozíciót. Így kezelése nem csak egyéni, hanem ösztársadalmi érdek is.”²⁶ Éppen ezért felnőttként is érdemes szakemberhez fordulni, mert sok hasznos tanácsot tud adni, amelyek a diszlexia tüneteinek enyhítésére szolgálnak. Annak elérése érdekében, hogy az egyénnek javuljon a mindennapi életvitele, mindenképpen komoly elhatározás szükséges. A felnőtteknek sokkal keményebb munkát igényel, hogy eredményeket érjenek el. Fontos tudniuk, hogy egyik napról a másikra nem tapasztalható nagymértékű változás, és gyakran nem egyenletes a fejlődés, előfordulhatnak visszaesések, ezért mindenképpen kitartónak kell lenni. A megfelelő tréning módszerek alkalmazásával lehet eljutni olyan szintre, ahol már nem okoznak mindennapos problémát a diszlexia tünetei.

A napjainkban elterjedt egész életen át tartó tanulás szemlélete valódi kihívás és nehézség a diszlexiásoknak, sajátosságaik és bizonyos gyenge képességeik, valamint gondolkodásmódjuk miatt. A munkaadók azokat a munkavállalókat részesítik előnyben, akik képesek folyamatosan fejlődni, továbbképzéseken részt venni, és az elvárásoknak való megfelelés állandó tanulással és vizsgákra való felkészüléssel jár. A diszlexia felnőttkorban nem csak az olvasászavar miatt jelent hátrányt, hanem a lassú olvasás, a szövegértési nehézségek és a gyenge helyesírás mellett a hiányos tanulási készségek is jellemzőek. A mindennapi életben megjelenő problémák pedig tovább nehezítik a diszlexiás helyzetét. *Gyarmathy Éva* (2010) összegyűjtötte azokat a módszereket, technikákat, amelyekkel a problémák kiküszöbölése felnőttkorban is lehetséges. Az írásos anyagokat érdemes gépen írni, és a helyesírás-ellenőrző programok használata segíthet a szövegek helyes leírásában. Az idegen nyelv tanulásában megoldás lehet az idegen nyelvi környezet. Ha egy hosszabb előadást vagy beszélgetést kell követni, ajánlott kisebb egységeket, jegyzeteket készíteni. Az irányok megállapításához pedig mindenkinek saját rendszert érdemes kialakítani.²⁷

A diszlexia felnőttkorban nem csak a készségbeli hiányosságok miatt okoz problémákat, hanem a gyermekkorban átélt kudarcok hatása is jelentős. Sok felnőtt diszlexiás küzd

²⁶ dr. Kecskés Ádám, A tanulási zavarok, elsősorban a diszlexia néhány szociológiai vonatkozása, 2010, 7.o.

²⁷ Gyarmathy Éva, Diszlexiás tanulókról felsőfokon, 2010

önértékelési zavarokkal, és a legtöbben önbizalomhiányban szenvednek. Ezért a tanulási készségek fejlesztése mellett fontos hangsúlyt fektetni a pszichés problémákra is. Egy diszlexiás felnőtt fejlődésének első lépése, ha szakemberhez fordul. Már a diszlexia azonosítása is pozitív hatással lehet az egyénre, mert rájön arra, hogy mi volt az oka gyermekkori kudarcainak, és ezáltal átértékeli önmagát. A szakemberrel folytatott beszélgetések során tudatosulhat benne, hogy nemcsak egyedül neki vannak problémái, hanem sokan küzdenek hasonló tünetekkel. A szakember rávilágítja a felnőttet az erőseire és gyengéseire, aminek hatására kialakulhat az egészséges önértékelés. A képességbeli hiányosságok okozta problémák elleni módszerek és technikák elsajátításának és alkalmazásának párhuzamosan kell haladnia a pszichés problémák enyhítésével, mivel a módszerek okozta tanulási sikerek is hozzájárulhatnak a lelki egészség megerősítésében.

Hazánkban a diszlexiával foglalkozó szervezetek többsége csak a diszlexiás gyermekekre fordít figyelmet, nekik és szüleiknek nyújtanak segítséget. A felnőttekkel kevés helyen foglalkoznak, ezért nehéz rátalálni a megfelelő szakemberre. A Budapesten található Nap-Kör Alapítvány Felnőtt Diszlexia Központot hozott létre, ahol felkészült szakemberek állnak a felnőtt diszlexiások rendelkezésére. Az Alapítvány a diszlexiás és egyéb tanulási zavarok kezelése mellett pszichológiai vizsgálatot, tanácsadást és személyiségfejlesztő, készségfejlesztő tréningeket is tart, ezért itt a diszlexiás felnőttek komplett segítséget kaphatnak. Míg a felnőtt diszlexiásokkal nagyon kevés szervezet foglalkozik, a diszlexiás gyermekek támogatására napjainkra már több egyesület is létrejött, például a Pozitív Életútért Egyesület, Demoszthenész Egyesület és a Dyslexiás Gyermekekért Egyesület. Az Öveges József Középiskolában pedig kifejezetten diszlexiás tanulóknak indítanak osztályokat, aminek keretében szakszerű segítség mellett lehetőségük nyílik az érettségre és egy szakma elsajátítására.

III. Andragógia szakos hallgatók vélekedései a felnőttkori diszlexiáról

A kutatás célja

A kutatásom célja megismerni az andragógia szakos hallgatók tudását és vélekedéseit a felnőttkori diszlexiából adódó speciális tanulási igényekről.

A kutatás célcsoportja

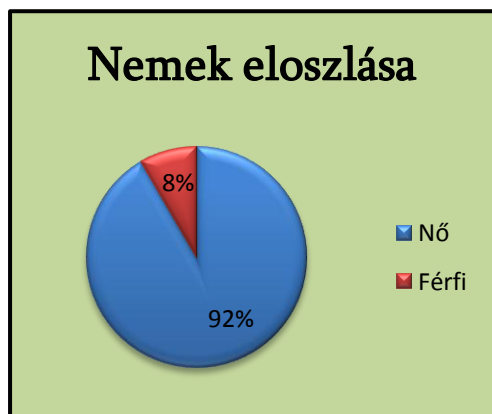
A kutatásom célcsoportja az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Karának andragógia szakos hallgatói. A kérdőívet kitöltött hallgatók a 2012/2013-as tanév első félévében BA és MA szakon tanulnak, nappali és levelező tagozaton egyaránt. Azért választottam az andragógia szakos hallgatókat, mert úgy gondolom, hogy szaktudásukkal a felnőtt diszlexiások tanulásának hatékony támogatói lehetnek. Az andragógusok olyan személyek, akik a felnőtteket a tanulás területén vezethetik, kísérhetik, és ismerhetik azon tanulási módszereket és tanulási környezeteket, amelyek segítségével egy felnőtt diszlexiás is sikereket érhet el a tanulás területén.

A kutatás módszere

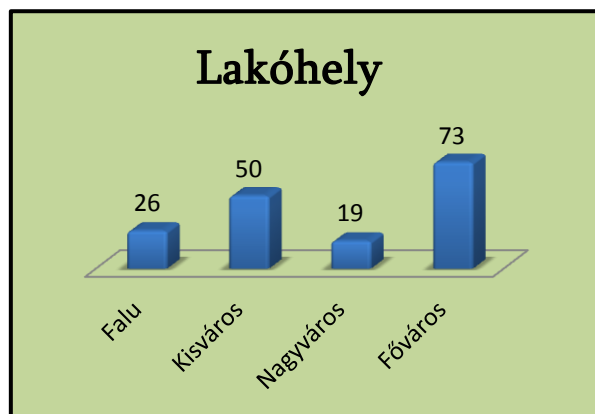
A kvantitatív kutatásom egy tíz kérdést tartalmazó kérdőívből állt, melyet papír alapon töltöttek ki az andragógia szakos hallgatók 2012. november-decemberében. A kérdőív az I. sz. mellékletben megtalálható.

A kutatás eredményei

A kérdőívet összesen 184 fő töltötte ki, melyből 169 nő és 15 férfi volt. A nemek eloszlását az 1. sz. táblázat tartalmazza. A hallgatók átlagéletkora 27 év, a legfiatalabb kitöltő 18 éves, a legidősebb 51 éves. A kitöltők 43%-a a fővárosban, 41%-uk pedig kis- vagy nagyvárosban él, és mindösszesen csak 16%-uk él faluban. A lakóhelyek eloszlása a 2. sz. táblázatban látható.

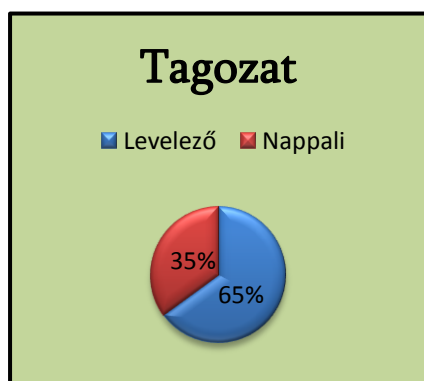

1. táblázat

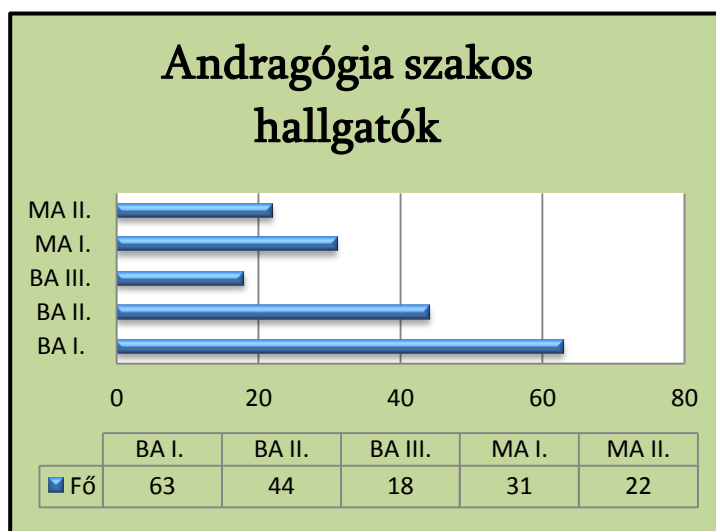

2. táblázat

A kérdőívet kitöltő hallgatók 65% az andragógia szak levelező tagozatán tanulnak, míg 35%-uk nappali tagozatos. A hallgatók közül 125 fő, tehát 70%-uk BA képzésben, és 45 fő, tehát 30 %-uk MA képzésben vesz részt. A hallgatók tanulmányainak formáját a 3. és 4. sz. táblázat tartalmazza.

3. táblázat

4. táblázat

A kérdőív következő kérdésköre arra vonatkozott, hogy a hallgatók hallottak-e a diszlexiáról, és ha igen, akkor tudják-e, hogy kire vonatkozik. A válaszlehetőségek közül mindenki azt válaszolta, hogy tudja, mit jelent a diszlexia, illetve a kitöltők 100%-a tudta azt is, hogy gyermekeknél és felnőtteknél egyaránt előfordulhatnak a diszlexia tünetei. Ez az adat azért fontos, mert a szakirodalmakban általában a gyermekekről írnak, mint a diszlexia érintettjei, és azt hangsúlyozzák, hogy az iskolában a diszlexia tünetei milyen hátrányokat okozhat. Véleményem szerint ugyanolyan fontos lenne figyelmet fordítani a felnőtt diszlexiásokra is, hiszen a tüneteik a felnőttkori tanulást, sőt a munkaerő-piacon való elhelyezkedést is befolyásolhatják.

A kérdőív második kérdése arra irányult, hogy milyen szemlélettel viszonyulnak a hallgatók a diszlexia témaköréhez. A „Fogyatékoságnak tartod-e a diszlexiát?” kérdésre a kitöltők 70%-a nemmel válaszolt, 30%-uk pedig fogyatékoságnak tartja a diszlexiát. Ezzel kapcsolatban a szakirodalmakban is különböző álláspontok olvashatóak. Gyarmathy Éva egyértelműen leírja, hogy a diszlexiát nem tartja fogyatékoságnak, hanem a diszlexiásokra általában jellemző jobb agyféltekés dominancia miatt az átlagostól eltérő gondolkodásmódot említ. Az értelmi fogyatékoság és a diszlexia különbségét pedig azzal indokolja, hogy az iskolában jelentkező problémák nem vezethetők vissza a diszlexiások intelligenciaszintjére, hiszen náluk gyakori a magas intelligenciaszint.²⁸ Ezzel szemben például a jogszabályokban egyértelműen a fogyatékoságukra hivatkozva kaphatnak a diszlexiások többletpontokat a felsőoktatási felvételi eljárás keretében. A kérdéshez kapcsolódó válaszok arányát az 5. sz. táblázatban láthatjuk.

5. táblázat

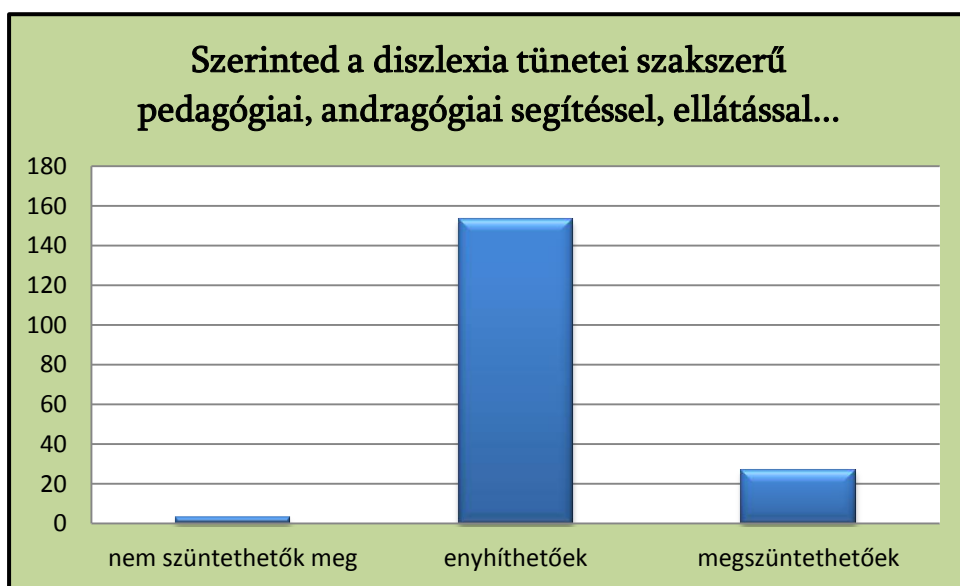
²⁸ Gyarmathy Éva, Diszlexia, A specifikus tanítási zavar, 2007

A harmadik kérdés a hallgatók tudását mérte fel azzal kapcsolatban, hogy tudják-e, melyek a felnőttkori diszlexia tünetei. A válaszlehetőségek közül legtöbbször (36%-ban) az olvasási nehézséget jelölték be a hallgatók, ami azt jelenti, hogy a diszlexiát egyértelműen az olvasási nehézséggel azonosítják. Emellett a hallgatók 25%-ban jelölték meg a helyesírási hibák ejtését és 22%-ban a nyomtatványok kitöltésének nehézségét. Mindkét tünet nagy mértékben jellemzi a diszlexiás felnőtteket, így helyesen ítélték meg a kitöltők a tünetek előfordulásának gyakoriságát a diszlexiásoknál. A kommunikációs nehézségeket 10%-ban jelölték be a hallgatók, míg a közösségbe történő beilleszkedési problémák (4%) és a számolási nehézségek (3%) elenyésző pontszámot kaptak. Bár a diszlexiásoknál egyénenként eltérő tünetek lehetnek, de általánosságban elmondható, hogy a kommunikációs képességeik gyakran kiemelkedőek, ezért például az olyan munkakörökben jobban helyt tudnak állni, amelyekben az írásbeli kommunikáció helyett a szóbeli kommunikáció a hangsúlyosabb. A közösségbe történő beilleszkedési problémák inkább gyermekkorban fordulhatnak elő, amikor az iskolai kudarcok hatására az önbecsülésük csökken, így félénkebbek, visszahúzódóbbak lesznek. A számolási nehézségek pedig már a diszkalkulia problémakörébe tartoznak, de természetesen a diszlexiásoknál is előfordulhatnak, hiszen e két probléma tünetei együttesen is jelentkezhetnek. Összességében megállapítható, hogy a hallgatók többsége tisztában van a diszlexia szakirodalmak által leggyakrabban leírt tüneteivel. A hallgatók megítéléseit az 6. sz. táblázat ábrázolja.

6. táblázat

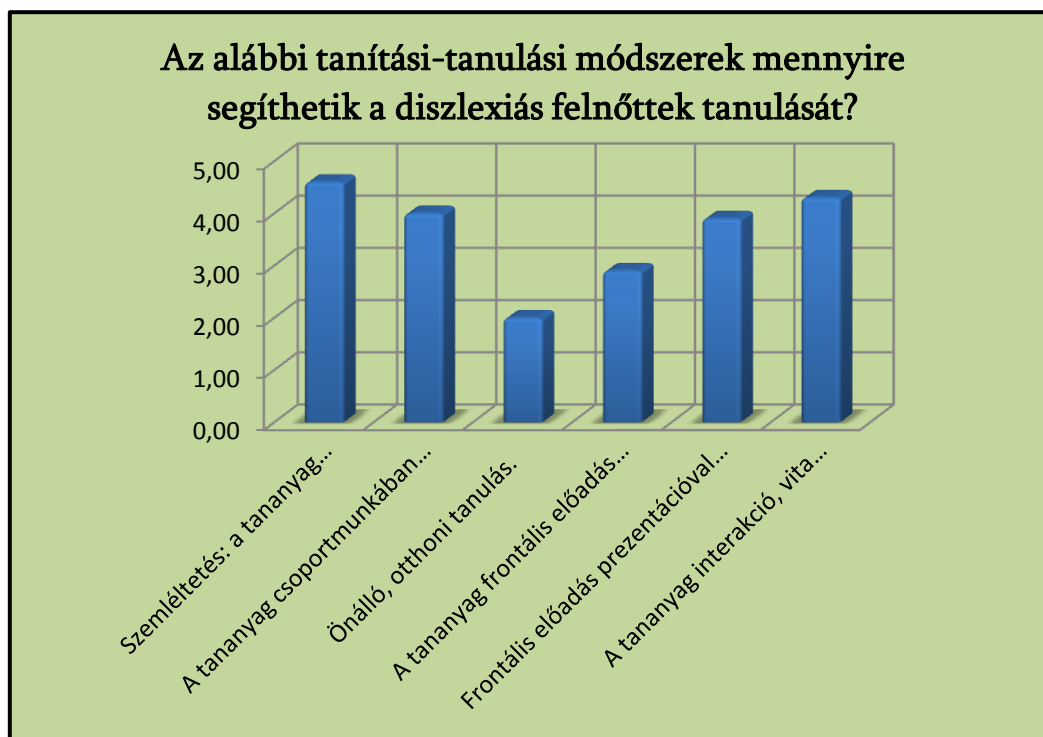
A következő két kérdésem célja annak felmérése volt, hogy milyen a hallgatók hozzáállása a diszlexia problémaköréhez. Az egyik kérdés az volt, hogy a hallgatók szerint a diszlexia tünetei felnőttkorban szakszerű pedagógiai/andragógia segítséssel/ellátással megszüntethetők, enyhíthetők vagy nem szüntethetők meg. A hallgatók 98%-a úgy gondolja, hogy a diszlexia tünetei felnőttkorban enyhíthetők vagy megszüntethetők, és mindösszesen 2%-uk szerint nem szüntethetők meg a tünetek. A válaszok eloszlását a 7. sz. táblázat mutatja.

7. táblázat

A másik kérdés az volt, hogy a hallgatók mennyire tartják fontosnak, hogy a diszlexiás felnőttek speciális segítséget kapjanak a tanuláshoz. Azon a skálán, ahol az 1-es jelenti, hogy egyáltalán nem, az 5-ös pedig azt, hogy teljes mértékben, a hallgatók közül 120-an választották az 5-öst, tehát 65%-uk teljes mértékben fontosnak tartja, hogy a diszlexiás felnőttek segítséget kapjanak a tanuláshoz. A válaszok átlaga pedig 4,6 lett, ami azt jelenti, hogy szinte az összes hallgató fontosnak vagy nagyon fontosnak tartja a segítségnyújtást.

A következő kérdésem a hallgatók tudását mérte fel azzal kapcsolatban, hogy a diszlexiás felnőttek tanulását az egyes tanítási-tanulási módszerek milyen mértékben segíthetik. Az 1-es válasz jelentette, hogy egyáltalán nem segít, az 5-ös válasz pedig azt, hogy teljes mértékben segíti a diszlexiások tanulását. A lehetséges tanítási-tanulási módszereket, és az arányok eloszlását a 8. sz. táblázatban láthatjuk.

8. táblázat

Az 1. módszer a *szemléltetés, a tananyag képekkel, grafikonokkal, ábrákkal, sémákkal való vizualizálása* volt. E módszer átlagpontszáma 4,6 lett, ami azt jelenti, hogy a hallgatók helyesen ítélték meg, hogy a szemléltetés nagyon sokat segíthet a diszlexiások tanulásában. A szakirodalmakban olvasható, hogy általában a diszlexiásoknak a jobb agyféltekéjük a dominánsabb, ami pedig egyértelműen a téri-vizuális képességeikért felelős, így ha egy folytonos szöveg közé a tananyagban beillesztenek egy képet, vagy ábrát, amellyel összefoglalják az addigi ismereteket, a diszlexiások jobban megértik és megjegyzik az olvasottakat. Ugyanezért fontos például a pókára módszer használata tanulás közben, ami azt jelenti, hogy az olvasott tananyagot maga a tanuló ábrázolja, foglalja össze egy ábrában.

A 2. módszer a *tananyag csoportmunkában való feldolgozása* volt. Ennél a módszernél az átlagpontszám 4-es lett, ami azt jelenti, hogy a hallgatók szerint ez a módszer is sokat segíthet egy diszlexiás felnőttnek a tanulásban. A csoportmunka a tanulók (4-6 fő) kis csoportokban

végzett tevékenységén alapul. Az ismeretek és az intellektuális készségek fejlesztésén túl kiemelt jelentősége van a szociális készségek, együttműködési képességek kialakításában.²⁹ A diszlexiásokra általában jellemző jó kommunikációs- és problémamegoldó képességüknek köszönhetően jól tudnak csoportban együtt dolgozni másokkal.

A 3. módszer az *otthoni, önálló tanulás* volt. A lehetséges válaszok közül ez kapta a legkevesebb pontszámot, ennél a módszernél az átlagpontszám a 2-es lett, ami azt jelenti, hogy az otthoni, önálló tanulás nem segít a felnőtt diszlexiások tanulásában. A szakirodalmakban olvasottak is azt bizonyítják, hogy önállóan nehezebben megy nekik a tanulás, mert tanulás közben gyakran elkalandoznak a gondolataik, hosszabb tanulási cikluson keresztül nem tudnak koncentrálni. A diszlexiások általában jobban tudnak koncentrálni, ha tanulás közben ehetnek, rágcsálhatnak valamit, mert ez csökkenti a feszültséget, illetve figyelemzavar esetén olyan aktivitás, mely leköti az amúgy szóródó figyelmet. Felnőttek esetében, ha arra vonatkozóan kapnak praktikus tanácsokat, hogy hogyan könnyíthetik meg az otthoni tanulásukat, akkor kitartással ez a fajta módszer is lehet célravezető, hiszen a felnőttkori tanulás során kikerülhetetlen az önálló tanulás, sőt a tanulás nagy része ilyen formában kell, hogy végbemenjen.

A 4. – 5. módszer a *tananyag frontális előadás formájában történő átadása*, illetve a *frontális előadás prezentációval kiegészítve* voltak. A frontális előadás prezentáció nélkül 2,9-es pontszámot kapott, míg a frontális előadás prezentációval 3,9-es átlagpontszámot kapott. A válaszokból egyértelműen kiderül, hogy a frontális előadás nem a leghatékonyabb módja a diszlexiások tanításának, hiszen az előadás olyan monologikus szóbeli közlési módszer, amely egy-egy téma logikus, részletes, viszonylag hosszabb ideig tartó kifejtésére szolgál.³⁰ A diszlexiásoknál már említett koncentráció- és figyelemzavar nem teszi lehetővé, hogy egy hosszabb terjedelmű előadás alatt végig figyeljenek, és hatékonyan elsajátítsák a tananyagot, ráadásul a nem diszlexiás tanulók esetében is elmondható, hogy a hallott ismeretanyag csak nagyon kevés részét tudják megjegyezni. Ha a frontális előadás prezentációval van kiegészítve akkor már két csatornán keresztül érkezik az információ, nagyobb az esélye annak, hogy a tananyag nagyobb részét át tudják adni a tanulóknak. A 3,9-es pontszám azt jelzi, hogy a kitöltők szerint is, ennél a módszernél vannak hatékonyabb tanítási-tanulási módszerek is a diszlexiás tanulók számára.

²⁹Falus Iván, Didaktika, 2003, 257-288. o.

³⁰Falus Iván, Didaktika, 2003, 257-288. o.

A kérdőívben szereplő 6. módszer pedig *a tananyag interakció, vita segítségével történő feldolgozása* volt. E módszer 4,3-as átlagpontszámot kapott, tehát a hallgatók véleménye szerint sokat segíthet a tananyag ilyen formában történő elsajátítása a diszlexiás felnőtteknek. Általában elmondható, hogy sokat segíthet az ismeretanyag elsajátításában, ha egy társukkal, családtaggal vagy csoportban megbeszéljük azt. Ezen kívül a vita olyan oktatási módszer, melynél az ismeretek elsajátításán túl célja a gondolkodás és a kommunikációs készségek fejlesztése. A vitában a tanulók viszonylag nagyfokú önállóságot élveznek, a pedagógus a háttérből irányítja a vita menetét.³¹

Összességében a hallgatók helyesen ítélték meg a tanítási-tanulási módszereket, és bár mindenki maga tudhatja leginkább, hogy mely módszerek segítségével tud hatékonyan tanulni, általában megállapítható, hogy a diszlexiás tanulóknak az interaktív, vizuális módszerek kedveznek.

A következő kérdésem az oktatási folyamatban gyakran használt értékelési módszereket vizsgálta. A hallgatók tudását mértem fel azzal kapcsolatban, hogy mennyire kedvezőek az egyes értékelési módszerek a diszlexiás felnőtt tanulók számára. Az első két értékelési módszer a *szóbeli felelet* volt, *egy téma önálló kifejtésével* vagy *a tanár kérdésével*. E két értékelési módszer kapta a legmagasabb pontszámot, a téma önálló kifejtése 3,7-et, míg a szóbeli felelet a tanár kérdésével 4,2-es átlagpontszámot kapott. A hallgatók megítélése szerint tehát a diszlexiás tanulóknak mindenképpen kedvezőek a szóbeli számonkérési módok, sőt ha a tanárral interakcióban valósul meg a felelet, még hasznosabb lehet a tanuló számára.

A 3., 4. és 5. módszer az írásbeli értékelési formák közé tartozik. A 3. módszer az *esszé formájában írt írásbeli felelet*, mely a legkevesebb pontszámot (2,1) kapta a hallgatóktól, hasonlóan az 5. módszerhez, ami a *teszt nyitott kérdésekkel* volt (2,5). A 4. módszer, a *teszt, válaszlehetőségek közül a helyes válasz megjelölése* 3-as átlagpontszámot kapott. Ezekből az eredményekből egyértelműen látszik, hogy a hallgatók úgy gondolják, hogy az írásbeli értékelési módszerek kevésbé kedvezőek a diszlexiás felnőttek számára, hiszen a 3-as pontszámnál alacsonyabb átlagot értek el. A leggyakoribb diszlexiás tünetek egyike

³¹ Falus Iván, Didaktika, 2003, 257-288. o.

felőttkorban valóban a tesztek, űrlapok kitöltésének nehézsége, így a tesztelési számonkérési módok egyike sem kedvező a diszlexiás tanulók számára. Az értékelési módszerekre adott pontszámok összesítését a 9. sz. táblázatban láthatjuk.

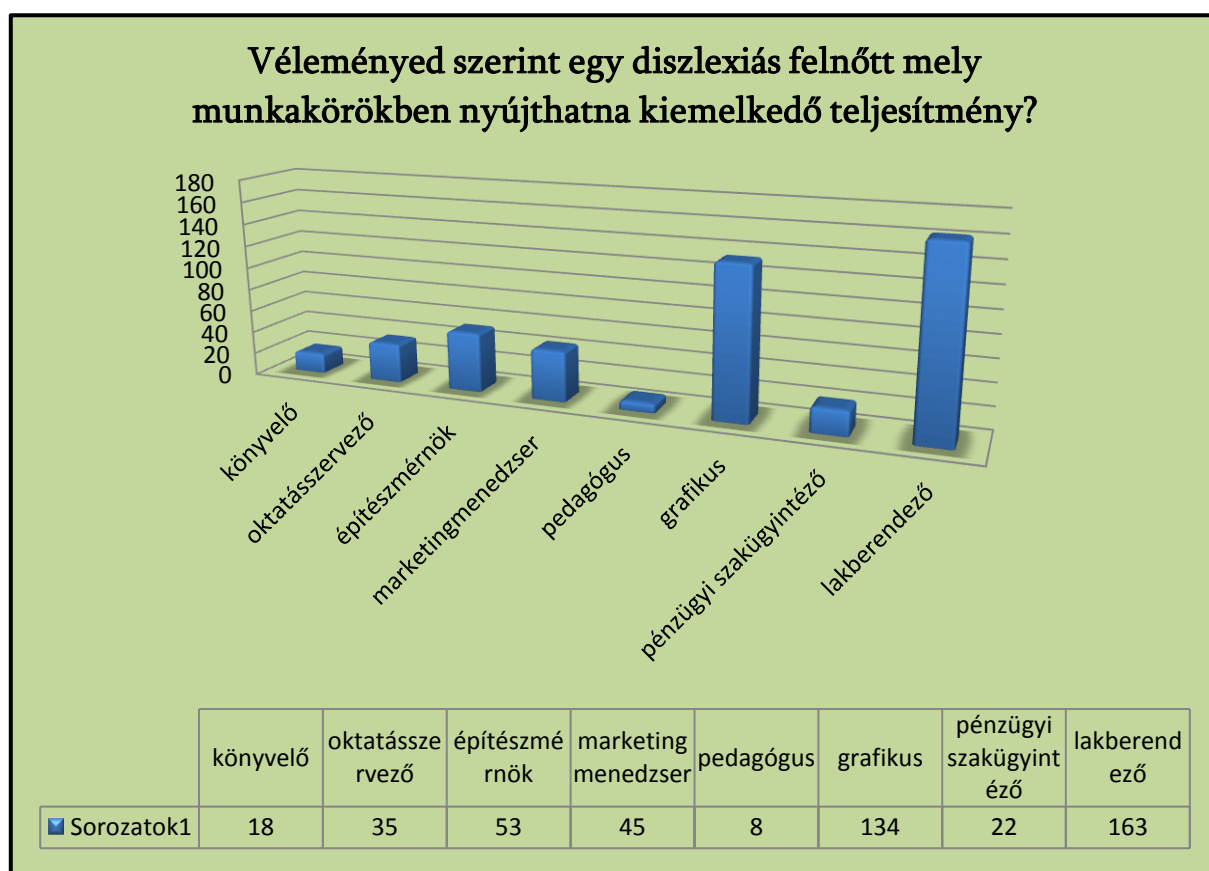
9. táblázat

A következő kérdés a felnőtt diszlexiások munkaerő-piaci elhelyezkedésére vonatkozott. Arra voltam kíváncsi, hogy az andragógia szakos hallgatók mit gondolnak arról, hogy a diszlexiás felnőttek milyen munkakörökben nyújtanának kiemelkedő teljesítményt. Az alábbi lehetőségek közül választhattak:

1. könyvelő
2. oktatásszervező
3. építésmérnök
4. marketingmenedzser
5. pedagógus
6. grafikus
7. pénzügyi szakügyintéző
8. lakberendező

A válaszlehetőségek közül legtöbbször a lakberendező (163) és grafikus (134) munkaköröket jelölték meg a kérdőívet kitöltő hallgatók. Mindkét munkakörhöz nélkülözhetetlen a vizualitás és a kreativitás, ami a diszlexiások körében jellemző tulajdonságok, így a hallgatók is

helyesen ítélték meg e munkaköröket. Ezzel szemben a marketingmenedzser munkakört csak 45-en jelölték be, pedig a diszlexiások ötletessége és problémamegoldó képessége egy ilyen munkakörben is hozzájárulhat a sikeres munkavégzéshez. A legkevesebb pontszámot a pedagógus (8), könyvelő (18) és pénzügyi szakügyintéző (22) munkakörök kapták. Általában elmondható a diszlexiásokról, hogy inkább egészben szemlélnék egy-egy problémakört, és nem szeretik a részleteket, mert könnyen elvesznek bennünk, így érthető a hallgatók vélekedése is, hiszen például egy könyvelői munkakörben elengedhetetlen a részletek pontos ismerete. A munkakörök pontszámait a 10. sz. táblázat ábrázolja.

10. táblázat

A kérdőív utolsó kérdésköre a diszlexiásokat érintő hátrányos megkülönböztetésről szólt. A hallgatóknak arra kellett válaszolniuk, hogy mennyire értenek egyet a következő állításokkal:

- A diszlexiás gyerekek a tanulásukat tekintve hátrányban vannak a hazai közoktatási rendszerben.
- A diszlexiás fiatalok nehezebben jutnak be felsőoktatási intézményekbe.
- A diszlexiás felnőttek hátrányosan megkülönböztetettek a munkaerő-piacon.

Az 1-es pontszám azt jelentette, hogy egyáltalán nem értenek egyet az állítással, az 5-ös pontszám pedig azt, hogy teljes mértékben. Az alábbi 11. sz. táblázatban láthatók a kérdésre adott válaszok aránya.

11. táblázat

Mindhárom állítás 3-as feletti átlagpontszámot ért el, ami azt jelenti, hogy inkább egyetértenek az állításokkal, mint nem értenek egyet. A táblázatban látható viszont, hogy a kitöltők leginkább azzal értenek egyet, hogy a diszlexiás gyerekek a tanulásukat tekintve hátrányban vannak a hazai közoktatási rendszerben. Ez azzal magyarázható, hogy a diszlexiások számára hatékony oktatási módszereket kevésbé alkalmazzák az iskolákban, mint azokat a kreatív és interaktív módszereket, amelyek nemcsak a diszlexiások, hanem a nem diszlexiások számára is hatékonyak lehetnek. A második állítás 3,5-ös átlagpontszámot ért el, viszont a 177 válaszból csupán 28-an jelölték be az 1-es és 2-es pontszámot, tehát 28-an nem értenek egyet azzal, hogy a diszlexiás fiatalok nehezebben jutnak be felsőoktatási intézményekbe. Bár a jogszabályok lehetőséget adnak arra, hogy a diszlexiások többletpontot kapjanak fogyatékosságukra hivatkozva, de az érettségi követelményei, illetve a jelentős többletpontokat érő nyelvvizsga követelmények nagyban megnehezítik a helyzetüket. A harmadik állítás a felnőtt diszlexiások munkaerő-piaci elhelyezkedésére vonatkozott, ezzel az állítással értettek egyet a hallgatók a többihez képest a legkevésbé, de így is csupán 41-en adtak 1-es és 2-es pontszámot, és 69-en jelölték be a 4-es és 5-ös pontszámokat. Ezek az eredmények azt mutatják, hogy a kitöltők közül többen gondolják úgy, hogy a felnőtt diszlexiások hátrányosan megkülönböztetettek, mint akik egyáltalán nem értenek egyet ezzel az állítással.

A kérdőív eredményeinek összefoglalása

A kérdésekre adott válaszok alapján elmondható, hogy a kutatásomban részt vevő andragógia szakos hallgatók többsége tudja, hogy mit jelent a felnőttkori diszlexia, tisztában vannak a diszlexia leggyakrabban előforduló tüneteivel. A kérdőívben szereplő tanítási-tanulási módszereket helyesen ítélték meg hatékonyságukat tekintve, illetve az értékelési módszerek pontszámain is jól látható a szóbeli és az írásbeli számonkérési formákra adott átlagpontok különbsége. A diszlexiások számára egyértelműen a szóbeli értékelési módszerek kedveznek, és az írásbeli, teszt formájú számonkérések nehezítik az elsajátított ismeretanyag felelevenítését.

A kérdőívben szerepelt két olyan kérdéskör is, amely arra vonatkozott, hogy a hallgatók, hogyan vélekednek a felnőttkori diszlexia problémaköréről. A válaszadók szinte mindegyike fontosnak tartja, hogy a diszlexiások felnőttkorukban is kapjanak segítséget a tanuláshoz, viszont azzal kapcsolatban már megoszlanak a vélemények, hogy a diszlexiások hátrányosan vannak-e megkülönböztetve a munkaerő-piacon.

A kutatás eredményei összességében azt igazolják, hogy az andragógia szakos hallgatók a diszlexia lényeges vonásaival tisztában vannak, és úgy gondolják, hogy a diszlexiásoknak felnőttkorban is szükségük van speciális segítségre ahhoz, hogy a tanuláshoz, munkájukban sikereket érjenek el. Véleményem szerint az andragógusok tanulmányaik alatt sokféle korszerű oktatási és tanulási módszert sajátíthatnak el, melyek közül a pszichológiai és pedagógiai ismereteik segítségével ki tudják választani a diszlexiás felnőttek számára a leghatékonyabbakat. Emellett az andragógusok dolgozhatnak olyan területeken, például felnőttoktatási intézményekben, munkaügyi hivatalokban, ahol találkozhatnak felnőtt diszlexiásokkal.

V. Befejezés

A diszlexia felismerése és kezelése a korábbi évtizedekhez képest mára sokat fejlődött, de fontosnak tartom, hogy a diszlexiát ne csak gyermekkori problémaként azonosítsák, hanem ugyanolyan figyelmet kapjanak a felnőtt diszlexiások is. A szakirodalmak alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a diszlexia felnőttkori kezelésében az első legfontosabb lépés, hogy az egyén tisztában legyen a diszlexia fogalmával és jellemzőivel. Ha felmerül a diszlexia gyanúja az interneten elvégezhető tesztek segítségével meggyőződhet annak valószínűségéről, és a teszteredmények függvényében érdemes szakemberhez fordulni. A szakemberrel folytatott beszélgetések és a segítségével elsajátított módszerek jelentősen javíthatják a diszlexiás felnőtt tanulását, munkáját és hétköznapi életvitelét.

A kutatásom eredményei alapján úgy gondolom, hogy az andragógia szakos hallgatók bár tisztában vannak a diszlexia legfontosabb tüneteivel, illetve azzal, hogy mely oktatási-tanulási módszerek segíthetik őket a tanulásukban, mégis szükség lenne az andragógia szak képzési programjában több figyelmet fordítani a sajátos tanulási igény témakörére. A diszlexiások számára a felnőttoktatás olyan lehetőségeket kínál, amelyek segítségével át- vagy továbbképezhetik magukat, anélkül, hogy a közoktatásban eltöltött évek során átélt negatív élmények gátolnák őket. A felnőttoktatás az a terület, ahol olyan szakemberekkel találkozhatnak, akik a diszlexiát nemcsak olvasási zavarként azonosítják, hanem tisztában vannak a diszlexia felnőttkori maradványtüneteivel és azok lehetséges kezelésével is. A diszlexiások sikeres képzésével a munkaerő-piacon is olyan munkakörökben tudnának elhelyezkedni, amelyek a képességeiknek megfelelőek, így a fejlődés nemcsak az egyén, hanem a társadalom hasznára is válna.

VI. Bibliográfia

Beate Lohmann (1997): *Diszlexiások az iskolában*, Akkord Kiadó, Budapest

Béatrice Sauvageot – Jean Métellus (2006): *Hurrá, diszlexia!*, K.u.K. Kiadó, Budapest

Borbély Tibor (2003): *Írás- és olvasászavar – karrier kizárva?*, URL: http://www.fn.hu/archivum/20030624/ras_olvasaszavar_karrier/, 2011.03.27.

Csépe Valéria (2005): *Kognitív fejlődés-neuropszichológia*, Gondolat Kiadó, Budapest, 207-233. o.

Dr. Kecskés Ádám (2010): *A tanulási zavarok, elsősorban a diszlexia néhány szociológiai vonatkozása*, In: Tanító, 48. évf., 10. sz., 6-7. o.

Dr. Kecskés Ádám- Gál Judit- Dr. Csobay Ildikó (2010): *A diszlexiások megsegítésének komplex módszere*, In: Tanító, 48. évf., 9. sz., 6-8. o.

Dr. Köpf Lászlóné (1999): *A diszlexiáról – középiskolás fokon*, In: Fejlesztő Pedagógia, ksz., 168-172. o.

Dr. Pusztai Éva (2002-2009): *A diszlexiás felnőttek tanulási problémái*, URL: http://www.tanulasmodszertan.hu/diszlexia/diszlexia_cikk3.htm, 2011.03.27.

Dr. Pusztai Éva (2002-2009): *A felnőttkori diszlexia tünetei*, URL: http://www.tanulasmodszertan.hu/diszlexia/diszlexia_cikk10.htm, 2011.03.27.

Dr. Pusztai Éva (2002-2009): *Mi okozza a diszlexiát?*, URL: http://www.tanulasmodszertan.hu/diszlexia/diszlexia_cikk14.htm, 2011.03.27.

Dr. Pusztai Éva (2002-2009): *Segítség felnőtteknek*, URL: http://www.tanulasmodszertan.hu/diszlexia/diszlexia_cikk9.htm, 2011.03.27.

Ferencz Rozália (1993): *Segíthetünk, segítenünk kell*, In: Közoktatás, 4. évf., 3-4. sz., 9. o.

Fodor Annamária (2008): *Diszlexiás, vagy rosszul tanítottuk meg olvasni?*, In: Közoktatás, 19. évf. 5. sz., 7-8. o.

Gál Judit (2010): *Kiválasztás: előny is lehet a diszlexia*, In: HR portál, Toborzási rovat, URL: <http://www.hrportal.hu/hr/kivalasztas-elony-is-lehet-a-diszlexia-20100707.html>, 2011.03.27.

Gyarmathy Éva (2007): *Diszlexia, a specifikus tanítási zavar*, Lélekben Otthon Könyvkiadó, Budapest

Kolcsár Irén (1995): *Lépések...*, In: Közoktatás, 6. évf., 1. sz., 11. o.

Mark Selikowitz (1999): *Diszlexia és egyéb tanulási nehézségek*, Medicina Könyvkiadó Rt., Budapest

Meixner Ildikó – Dr. Weiss Mária (1996): *Tanulási zavarok, Dyslexia*, Pharma Press Nyomda és Kiadó, Budapest

Sarkadi Ágnes (2008): *A felsőoktatásban tanuló diszlexiás hallgatók jogai az idegennyelv-tanulás terén*, In: Új Pedagógiai Szemle, 58. évf., 4. sz., 12-20. o.

-st- (2009): *Mérés- esély- kompetencia*, In: Köznevelés, 65. évf., 39. sz., 26. o.

Székely Balázsné (2007): *A diszlexia, diszgráfia, diszkalkulia maradványtünetei középiskolás és felnőttkorban*, In: Szakoktatás, 5. sz., 19-23. o.

Székely Balázsné (2007): *Késői olvasástanulás*, In: Felnőttképzés, 5. évf., 4. sz., 44-48. o.

Thiery Henriette (2006): *A diszlexia*, URL: <http://www.thieryhenriette.hu/diszlexia.pdf>, 2011.03.27.

Tóth Beatrix (2003): *Diszlexiások, diszgráfiások az iskolában*, In: Ronkovicsné Faragó Eszter (szerk.), Hátrányok és stratégiák, Trezor Kiadó, Budapest, 39-73. o.

Vinczéné Bíró Etelka (1992): *Egy részképeességkiesés terápiájáról, A diszlexia magyarországi kezelésének történeti áttekintése*, Meixner Ildikó diszlexia-redukációs módszere, In: Fejlesztő Pedagógia: Diszlexia – diszgráfia, 1-2 szám, 30-36 o.

VII. Melléklet

1. sz. melléklet:

Kérdőív andragógia szakos hallgatóknak

(A megfelelő válasz aláhúzendó, bekarikázandó)

Születési idő (év)

Nem: férfi nő

Születési hely/Lakóhely településtípusa: főváros/nagyváros, kisváros, falu

Andragógia BA I. II. III. évfolyam Andragógia MA I. II. évfolyam Tagozat: nappali, levelező

1. Hallottál-e már a diszlexiáról? (A megfelelő válasz aláhúzendó)

Igen, tudom mit jelent, hallottam, de nem tudom mit jelent, nem
hallottam róla

Ha igen, véleményed szerint kire vonatkozik:

gyermekekre, felnőttekre, gyermekekre és felnőttekre egyaránt

2. Fogyatékoságnak tartod-e a diszlexiát?

Igen

Nem

3. Véleménye szerint az alábbiak tünetek közül melyek jellemzők a diszlexiás felnőttekre? (Több válasz lehetséges!)

1. Olvasási nehézségek
2. kommunikációs nehézségek
3. Helyesírási hibák ejtése
4. nyomtatványok kitöltésének nehézsége
5. számolási nehézségek
6. közösségbe történő beilleszkedési problémák

4. Szerinted a diszlexia tünetei felnőttkorban szakszerű pedagógiai/andragógiai segítséssel/ellátással

megszüntethetők

enyhíthetők

nem szüntethetők meg

5. Mennyire tartod fontosnak, hogy a diszlexiás felnőttek speciális segítséget kapjanak a tanuláshoz? 1 = egyáltalán nem, 5 = teljes mértékben

1 2 3 4 5

6. Az alábbi tanulási módszerek mennyire segíthetik a diszlexiás felnőttek tanulását?

1= egyáltalán nem, 5= teljes mértékben.

1. Szemléltetés: a tananyag képekkel, grafikonokkal, ábrákkal, sémákkal való vizualizálása.

1 2 3 4 5

2. A tananyag csoportmunkában való feldolgozása.

1 2 3 4 5

3. Otthoni, önálló tanulás.

1 2 3 4 5

4. A tananyag frontális előadás formájában történő átadása.

1 2 3 4 5

5. Frontális előadás prezentációval kiegészítve.

1 2 3 4 5

6. A tananyag interakció, vita segítségével történő feldolgozása.

1 2 3 4 5

7. Az alábbi értékelési módszerek mennyire kedvezőek a diszlexiás felnőttek számára?

1 = egyáltalán nem, 5 = teljes mértékben.

1. Szóbeli felelet, egy téma önálló kifejtése.

1 2 3 4 5

2. Szóbeli felelet, tanár kérdésével.

1 2 3 4 5

3. Írásbeli felelet esszé formájában.

1 2 3 4 5

4. Teszt, válaszlehetőségek közül a helyes válasz megjelölése.

1 2 3 4 5

5. Teszt, nyitott kérdésekkel.

1 2 3 4 5

8. Véleményed szerint egy diszlexiás felnőtt mely munkakörökben nyújthatna kiemelkedő teljesítményt? (Több válasz lehetséges.)

- 1.könyvelő
- 2.oktatásszervező
- 3.építészmérnök
- 4.marketingmenedzser
- 5.pedagógus
- 6.grafikus
- 7.pénzügyi szakügyintéző
- 8.lakberendező

9. Mennyire értesz egyet a következő állításokkal? 1 = egyáltalán nem, 5 = teljes mértékben.

A diszlexiás gyerekek a tanulásukat tekintve hátrányban vannak a hazai közoktatási rendszerben.	1	2	3	4	5
A diszlexiás fiatalok nehezebben jutnak be felsőoktatási intézményekbe.	1	2	3	4	5
A diszlexiás felnőttek hátrányosan megkülönböztetettek a munkaerő-piacon.	1	2	3	4	5

2012. november - december

Köszönjük, hogy válaszával segítette munkánkat!